

Sławomir Słowiński

Pracownia Archeologiczna

Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie

Stargardia

Tom I, 2001

Wojciech Łysiak, *Zaklinanie śmierci. Śmierć i pokuta w dawnym Księstwie Pomorskim*, Wydawnictwo „Eco”, Poznań 2000, ss.162

Książka historyka i etnologa Wojciecha Łysiaka, profesora UAM w Poznaniu, stanowi przykład kolejnej Jego wycieczki na obszary leżące poza terenem zwykłych, sensu stricto, poczynąń historyka. Zajął się On mianowicie materialnymi pozostałościami obiektów mających wyrazić skrucę zabójcy. Potocznie obiekty owe noszą nazwę krzyży pokutnych, choć na omawianym obszarze bardzo rzadko przyjmują taką postać. Omówiono 33 tego rodzaju zabytki, w tym dwa ze Stargardu.

Praca składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, spisu ważniejszej literatury oraz indeksów miejscowości i osób.

We wstępie Autor precyzuje zakres tematyczny pracy, podaje jej ramy: terytorialne i chronologiczne (obszar księstwa Gryfitów od czasu jego uformowania się do połowy XVII wieku). Ukazuje genezę powstawania znaków pokutnych, na szerokim, europejskim tle.

W rozdziałach I - IV zaprezentowano następujące zagadnienia:

występowanie obrazowych przedstawień śmierci w sztuce pomorskiej,

postrzeganie „nagłej śmierci” jako przeciwieństwa „dobrej śmierci” i podejmowane wysiłki w celu jej „oswojenia”,

ukazanie przypadków „nagłej śmierci” poprzez pryzmat prawa średniowiecznego,

rozpatrzenie problemu pielgrzymek pokutnych i pomorskich miejsc pielgrzymkowych,

Rozdział V to właściwie katalog zabytków zawierający wszelkie o nich wiadomości. Nieraz są to tylko lakoniczne wzmianki archiwalne o nieistniejących obecnie obiektach. Kiedy indziej zaś wyczerpujące informacje o obiekcie włącznie z inskrypcjami, opisem formy zabytku, jego historii itp.

W rozdziałach VI i VII autor prezentuje symbolikę, sposób wykonania, proveniencje artystyczne, nawiązania stylistyczne lepiej zachowanych obiektów. Tom kończą rozważania (rozdział VII) na temat funkcjonowania krzyży pokutnych w kulturze ludowej do 1945 roku (rozdział VI), oraz refleksja (w zakończeniu) na temat powstawania na naszych oczach kolejnych mutacji tego samego motywu - krzyże przydrożne wyrastające jak grzyby po deszczu w miejscach śmiertelnych wypadków drogowych.

Omawiana publikacja stanowi doskonały przykład erudycji autora łączącego w harmonijną całość elementy nieraz dość odległych dyscyplin nauki, takich jak historia, historia sztuki, filozofia, religioznawstwo, etnografia. Nie dziwi to zbytnio, gdyż Autor sam siebie chętnie określa mianem folklorysty.

Na koniec kilka uwag natury bardziej technicznej. Szkoda, że Autor zrezygnował z podania pełnej bibliografii na końcu książki, poprzestając jedynie na odniesieniach w przypisach i podaniu spisu jedynie ważniejszej literatury. Obszerność przywołanej bibliografii zwiększyłaby, co prawda, objętość książki, ale uczyniła by łatwiejszym korzystanie z niej. Poza tym, żałować należy, że dość po macoszemu potraktowano stronę ilustracyjną publikacji. Ograniczono się tylko do fotografii, rezygnując z rysunków, co w przypadku bardziej zniszczonych obiektów jest wysoce niewystarczające. Fotografie omawianych zabytków są, co prawda, dość liczne, ale niestety, niewielkich rozmiarów, uniemożliwiających dokładne rozpoznanie szczegółów. Brak jest także spisu ilustracji, co utrudnia dotarcie do wizerunku konkretnego obiektu.

Mimo tych mankamentów, praca prof. W. Lysiaka jest ważną pozycją tyczącą kultury Pomorza i wypełnia lukę w istniejących tego typu opracowaniach.